

Ілійчук Л.В. Сім'я як першооснова національного виховання дітей у педагогічній спадщині М.Г.Стельмаховича. Мирослав Гнатович Стельмахович – видатний український педагог: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 5-6 червня 2014 року, м. Івано-Франківськ. Івано-Франківськ, 2014. С. 70-73.

Любомира Ілійчук

СІМ'Я ЯК ПЕРШООСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ М.Г.СТЕЛЬМАХОВИЧА

На початку третього тисячоліття, в час глобальних змін у соціально-економічному розвитку Української держави, особливо нагальною є проблема створення й застосування виховної системи, адекватної потребам українського державотворення й формування високоосвічених, духовно багатих й морально стійких особистостей, достойних громадян демократичної європейської держави [4, с. 3]. Це завдання стає одним із найважливіших ціннісних пріоритетів вітчизняної педагогіки, яка покликана формувати у підростаючого покоління власну національну ідеологію, яка нині виконує історичну функцію ідеології відродження, побудови держави на засадах народної правди, совісті, справедливості, гідності та гуманізму.

Кожен конкретний народ продовжується у своїх дітях, генерує свій національний дух, характер, психологію, традиційну родинно-побутову культуру, спосіб життя. Тому важливою умовою розбудови незалежної української держави є передача підростаючому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають у себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту. Звідси зміст національного виховання визначається системою загальнокультурних і національних цінностей, сукупністю соціально значущих якостей особистості, що характеризують її відповідні відношення-ставлення до суспільства й держави, до людей і себе, свого фізичного “Я”, до природи, праці й мистецтва [2, с. 15].

Першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства є сім'я, яка унеможливорює втрату національної самобутності, нівелювання етнічної специфіки, утримує зв'язок між минулими і майбутніми поколіннями. Вона, як постійно діюча і найголовніша ланка національного виховання дітей, завжди виступає моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства, відображає його економічні, моральні й духовні суперечності і цінності. Саме сім'я сприяє піднесенню національної самосвідомості дитини, формуванню сукупності уявлень про власну націю, її самобутність, історичний шлях, місце серед інших етносів. Тому основними

виховними завданнями сім'ї та родини у системі безперервного національного виховання є формування у дітей та молоді національної свідомості, самосвідомості і характеру, забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги і любові до батьків, рідної землі та історії свого народу [1, с. 21].

Визначна роль у глибинному дослідженні українського національного виховання дітей і молоді належить видатному педагогу Мирославу Гнатовичу Стельмаховичу, який у своїх численних дослідженнях, широко використовуючи різноманітний матеріал українського фольклору, етнографії, надбання передової думки, повсякденної практики родинного виховання в українських сім'ях, розкриває особливості національного виховання підростаючого покоління, сутність народної педагогіки, її ідеали, традиції, зв'язок з історією і культурою.

Національна держава, як наголошував М.Г.Стельмахович, є постійною об'єктивізацією волі нації та людини, найвищою формою організації буття народу, структура й устрій якої відповідають притаманним прикметам нації та потребам її життя. Лише суверенна держава може забезпечити вільний розвиток усіх її духовних і матеріальних сил та належне місце між іншими державними народами. Тому кожен громадянин повинен дбати про добро нації, вірно служити українському народові. Саме кількістю високоідейних, національно свідомих українських патріотів вимірюється сила й велич нації, народу, гарантія незалежності України [4, с. 88-89].

Важливим атрибутом національного життя народу є національна свідомість, яка репрезентує собою усвідомлення кожним громадянином своєї національної належності, віднесення себе до певної національної спільності на основі явлень про типові її риси, етнічну територію, мову, історичні та духовні цінності, релігію, вірування, міфи, легенди, коріння її генези та умови розвитку. Тому, на думку педагога, формування національної свідомості дітей і молоді повинно здійснюватися у контексті всього світоглядного виховання особистості, яке охоплює: початкові уявлення про сезонні зміни в житті природи й епохальні перебудови в історичному бутті народу; розуміння найпростіших зв'язків і залежностей в розвитку природи й суспільстві; уявлення про корінні зміни в житті і становищі України після проголошення самостійної демократичної Української Держави й одержання права українського народу на українотворення і повне виявлення себе у світі; потяг до вправного володіння рідною мовою, до знань історії України й подвигів її національних героїв; збудження почуття національної гідності й гордості за приналежність до української нації; прищеплення відповідальності й громадського обов'язку перед рідним народом, Українською Державою, нацією; вияв твердих ідейних переконань й високої національної і громадянської свідомості українця, патріота Батьківщини, прихильних доброзичливих стосунків між людьми всіх національностей [4, с. 89-90].

Надаючи надзвичайно важливого значення національному вихованню підростаючого покоління, М.Г.Стельмахович відзначав: "Як багато злигоднів і небезпек зазнав на своєму тернистому історичному шляху український народ! І кожного разу його від духовної деградації як нації рятувала українська родина

педагогіка. Вірніше кажучи, тут було взаємне піклування і порятунк: наш народ, як зіницю ока, беріг і леліяв власну етнопедагогіку, а вона, в свою чергу, виховувала його дітей в дусі високої національної свідомості та людської гідності...” [6, с. 6]. Звідси фундамент національної свідомості громадянина, національна психологія й характер українця формується насамперед у родинному колі, адже традиційна українська родина – це перша школа національного виховання, світлиця моральних чеснот і благородних вчинків, плекальниця пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій, свят, обрядів, символів, побутової й громадської культури [7, с. 3].

М.Г.Стельмахович зазначав, що національною є та система виховання, ті сімейні відносини, які історично склалися на народному ґрунті традиційної родинно-побутової культури, способу життя й своїми цілями, змістом і засобами підпорядковані самобутній природі сім’ї, дитини, потребам забезпечення їх належного тілесного, чуттєво-вольового, інтелектуального, духовно-морального й естетичного розвитку, засвоєнню національних та загальнолюдських культурних цінностей, формуванню довершеної сім’ї, особистості. Тому значення сім’ї неоціненне, оскільки “від стану охорони домашнього вогнища, батьківства, дитинства й материнства вирішальною мірою залежить не тільки особисте благополуччя кожної людини, а й життєва міць народу, Української держави. Адже, духовно-моральне здоров’я родини – то найважливіша запорука процвітання нації” [3, с. 3].

У сім’ї відбувається формування характеру кожної людини, її особистісних рис і національної свідомості. Вона, за переконаннями вченого, є першою школою патріотизму, національного єднання та виховання, місцем прищеплення здорових норм і навиків, кузницею пошанівку рідної мови, звичаїв, традицій, свят, обрядів, символів. Тому державні акти, всі засоби соціального й педагогічного впливу та захисту повинні бути спрямовані на службу родині, збереження й розквіт здорової сім’ї, змінення її педагогічних позицій і авторитету, створення сприятливих умов для повноцінного родинного виховання дітей [4, с. 153].

Видатний педагог розглядав українську національну систему родинного виховання як історично зумовлену й створену українським народом систему ідей, поглядів, засобів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, обрядів, свят та інших форм соціальної практики життя родини, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь відповідно до природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації. Слід відзначити, що традиції українського родинного виховання наділені ознаками високого одухотворення, завдяки чому в пам’яті нашого народу, як переконливо довів М.Г.Стельмахович, упродовж віків живуть, передаючись від покоління до покоління, такі благородні людські якості, як любов до рідної землі, отчого краю і домівки, повага до батька-матері, світлої пам’яті своїх предків, рідної мови, історії, відчуття приналежності до народу, усвідомлення себе його частиною, прагнення пізнати, зберегти й передати його духовні надбання у спадок нащадкам [6, с. 21].

Для М.Г.Стельмаховича діти – це опора сім’ї, це майбутні трудівники і

захисники рідної землі [3, с. 25]. Тому він аналізує педагогічні умови, що виступають першоосновою успішного функціонування системи українського родинознавства, що утворюється з метою належної підготовки молоді до розбудови й розвитку міцної сім'ї, родини, нації, держави: передача дорослими членами родини дітям найбільш доступних їм відомостей з українознавства; заохочення дітей ділитися з батьками знаннями й уміннями з українознавства, набутими в школі через уроки про Україну та українців; систематичний українотворчий виховний вплив родинної спільноти на дітей і молодь (укладу життя сім'ї, матеріальних і побутових умов, чисельності, структури, ідейно-моральної, емоційно-психологічної, духовної і трудової атмосфери сім'ї, життєвого і професійного досвіду батьків, рівня їх загальної й педагогічної культури, системи взаємин зі школою, громадськістю); національне спрямування, націлене на засвоєння дітьми як національних, так і вселюдських цінностей та інтересів; панування в родині щирої любові до України й глибокої пошани до всього українського й українства; неухильне дотримання в сім'ї духовних і морально-етичних засад традиційної української родини [7, с. 44].

В сучасних умовах ми повністю поділяємо думку М.Г.Стельмаховича, що “настав той час, коли необхідно якнайрішучіше повертатися до української родинної етнопедагогіки в Україні, до відродження традиційного статусу української родини з її непорушним авторитетом, подружньою вірністю, любов'ю до дітей і відданістю святому обов'язку їх виховання, повагою до батьків і материнським покликанням жінки, підняти роль чоловіка – дружини, батька – матері в створенні та захисті домашнього вогнища, забезпечуючи на їх взірцевому прикладі моральну підготовку молоді до подружнього життя, тобто відновити та зміцнити те вічне, на чому тримається людство, що ніколи не старіє” [6, с. 11].

Отже, постать і талант Мирослава Гнатовича Стельмаховича, якому були притаманні європейська глибокодумність, високий педагогічний злет, український патріотизм, енергетика державотворення, мали величезний вплив на дослідження народної педагогіки, українського шкільництва, закономірностей і принципів національного виховання підростаючого покоління. Його праці відзначаються національною ідейністю, глибиною висвітленої проблематики, українознавчою енциклопедичністю, а педагогічні погляди є надзвичайно актуальними в умовах сьогодення.

Література

1. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18-25.
2. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді // Світ виховання. – 2004. – № 4. – С. 6-30.
3. Стельмахович М. Народна педагогіка / М. Стельмахович. – К. : Радянська школа, 1985. – 312 с.
4. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання : посібник для вчителів / М. Стельмахович. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 1996. – 180 с.
5. Стельмахович М. Українська народна педагогіка / М. Стельмахович. – К. :

ІЗМН, 1997. – 232 с.

6. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка : навчальний посібник / М. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 288 с.

7. Стельмахович М. Українське родинознавство / М. Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1994. – 56 с.